

УДК 657.37

Відповідність фінансової звітності підприємств потребам користувачів звітності

Ігор Олександрович Дземішкевич,
аспірант

Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ)

Анотація. Розкрито різноманіття підходів до класифікації користувачів звітності підприємств, проведено їх ранжирування за пріоритетністю. Здійснено аналіз інформаційних потреб користувачів звітності. Зазначено шляхи досягнення бажаного рівня розвитку звітності підприємств, за якого були б максимально задоволені інформаційні потреби ключових користувачів звітності. Акцентовано увагу на необхідності всеосяжної та якісної аудиторської перевірки фінансових звітів суб'єктів господарювання.

Ключові слова: звітність, фінансова звітність, користувачі звітності, інформаційні потреби.

Постановка проблеми. У часи складної економічної ситуації в Україні та в несприятливих умовах для підприємницької діяльності достовірна, актуальна і корисна звітність може стати чи не єдиним засобом для привертання уваги потенційних інвесторів та залучення капіталу. Щоб досягти цього, звітність підприємств повинна повністю задовольняти вимоги та потреби її користувачів. Однією з основних проблем звітності на сьогодні є своєрідний «розрив» між очікуваннями користувачів звітної інформації та обсягом і якістю її висвітлення. Саме цей «розрив» дає можливість коригувати показники звітності так, як це вигідно адміністрації та менеджерам підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вищезазначена проблема гостро стоїть у працях таких вітчизняних та іноземних авторів, як Ф. Ф. Бутинець, З. В. Задорожний, Л. М. Кіндрацька, Г. Г. Кірейцев, Я. Д. Крупка, М. В. Кужельний, В. В. Сопко, Н. А. Остап'юк, Р. В. Сидоренко, Ю. Г. Мамедов, О. О. Гончаренко, С. Ф. Легенчук, М. М. Шигун, Г. В. Бакурова, Т. В. Давидюк, М. В. Яцко та багато інших.

Метою статті є дослідження відповідності звітності, у тому числі фінансової, інформаційним запитам користувачів, установлення основних причин їх невідповідності та обґрунтування шляхів поліпшення інформативності звітності підприємств.

Досягнення мети передбачає виконання таких завдань:

- визначити основні підходи до класифікації користувачів звітної інформації, провести ранжирування користувачів за пріоритетністю;
- проаналізувати інформаційні потреби та інтереси всіх груп користувачів звітності, виявити випадки конфліктності інтересів;
- охарактеризувати бажаний стан інформативності звітності підприємств, установ та організацій, зазначити перспективи розвитку звітності з урахуванням необхідності проведення аудиторської перевірки.

Обґрунтування отриманих наукових результатів.

Першим кроком для вирішення поставленого завдання має бути чітке окреслення користувачів звітності підприємства із зазначенням їх ранжирування відпо-

відно до рівня зацікавленості в корисній інформації про діяльність підприємства.

Більшість науковців класифікують користувачів фінансової звітності досить схоже, це пов'язано перш за все з тим, що кількість усіх користувачів звітності не є досить значною. Так, професор Ф. Ф. Бутинець розділяє всіх споживачів фінансової звітності на дві групи:

1) внутрішні (або «свої») – вищі органи, власники, трудові колективи;

2) зовнішні (або «чужі») – органи виконавчої влади й інші користувачі [1].

Тобто ключовим класифікаційним фактором є пряма належність до діяльності підприємства.

У свою чергу, професор Я. Д. Крупка головною класифікаційною ознакою вбачає ступінь впливу та зміст отримуваної інформації, відповідно до чого пропонує таку класифікацію користувачів звітності:

- власники – засновники, інвестори, акціонери;
- працівники – керівники, менеджери, інший управлінський апарат, інші працівники;
- держава – органи податкові, статистики, дозвільної системи, державна комісія з цінних паперів та фондового ринку;
- партнери – постачальники, підрядники, покупці, замовники, інші дебітори і кредитори, банки;
- громадськість – потенційні інвестори [2].

Ю. С. Цал-Цалко класифікує користувачів фінансової звітності залежно від чіткості вираження фінансового інтересу:

- користувачі інформації, які мають прямий фінансовий інтерес;
- користувачі інформації, які мають непрямий фінансовий інтерес [3];
- користувачі інформації, які не мають фінансового інтересу до респондентів.

Зважаючи на вищенаведені варіанти класифікацій користувачів звітності, з упевненістю можна стверджувати, що існують різносторонні погляди на це питання, усі вони є досить цікавими, але відрізняються через відмінні класифікаційні основи. За для узагальнення поглядів на питання класифікації користувачів звітності доцільно буде їх згрупувати і зобразити графічно (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація користувачів фінансової звітності

КОРИСТУВАЧІ ЗВІТНОСТІ	КЛАСИФІКАЦІЙНІ ОЗНАКИ									
	Стосунок до підприємства		Ступінь впливу і зміст інформації					Чіткість вираження фінансового інтересу		
	внутрішні	зовнішні	власники	працівники	держава	громадськість	партнери	прямий	непрямий	відсутній фінансовий інтерес
1. Інвестори	+		+					+		
2. Власники	+		+					+		
3. Менеджери	+		+					+		
4. Працівники	+			+		+		+/-	+/-	
5. Цільові органи контролю		+			+				+	
6. Місцеві органи влади		+			+				+	
7.ДФС		+			+			+		
8. Органи статистики		+			+				+	
9. Громадськість		+				+				
10. Потенційні інвестори		+				+		+		
11. Кредитори		+					+		+	
12. Покупці і замовники		+					+		+	
13. Постачальники і підрядники		+					+		+	
14. Аудиторські і консалтингові фірми		+								+
15. НДІ і ВНЗ		+								+
16. Інші користувачі	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-

Примітка. Складено автором на основі [1–4].

Не менш важливими за кількісний склад користувачів фінансової звітності є якісні характеристики класифікації, зокрема встановлення рангу пріоритетності того чи іншого користувача для підприємства. На кожному підприємстві будується система бухгалтерського обліку виходячи із принципів бухгалтерського обліку, одним з яких є безперервність діяльності. Більш того, власники підприємства зацікавлені в тому, щоб воно працювало в кожному наступному звітному періоді, а для цього треба постійно поповнювати джерела фінансування, залучаючи капітал у формі інвестицій, довгострокових кредитів тощо.

Виходячи із вищезазначеного, можна побудувати рангову модель пріоритетності користувачів звітності, тобто встановити послідовність користувачів залежно від орієнтованості на них звітності підприємства (табл. 2).

Таблиця 2

Ранжирування користувачів звітності

Ранг	Користувачі звітності
1. Перший	Потенційні інвестори, кредитори
2. Другий	Інвестори, власники, менеджери підприємства
3. Третій	Покупці і замовники, постачальники та підрядники
4. Четвертий	Працівники і суспільство (громадськість)
5. П'ятий	ДФС та інші державні органи

Примітка. Розробка автора.

Принципом групування даних у таблиці є необхідна орієнтованість звітної інформації. Фінансова звітність у такому форматі, в якому вона формується зараз, не може задовольняти потреби користувачів. Щоб з'ясувати причини цього, варто детально проаналізувати вищезгадані потреби і, як наслідок, вимоги, які користувачі ставлять до звітності (табл. 3).

Розглянувши інтереси користувачів фінансової звітності, можна стверджувати, що коло їхніх інтересів надзвичайно широке, користувачі прагнуть до якомога ширшого, об'єктивнішого та актуальнішого висвітлення інформації про діяльність підприємства.

Вітчизняним законодавством передбачено оприлюднення показників фінансової звітності, зокрема в абзаці 1 п. 4 статті 14 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» стверджується, що публічні акціонерні товариства, підприємства – емітенти іпотечних облігацій, іпотечних сертифікатів, облігацій підприємств і сертифікатів фондів операцій із нерухомістю, а також професійні учасники фондового ринку, банки, страховики та інші фінансові установи зобов'язані не пізніше ніж до 30 квітня року, що настає за звітним періодом, оприлюднювати річну фінансову звітність і річну консолідовану фінансову звітність разом з аудиторським висновком шляхом розміщення на власній веб-сторінці з опублікуванням у періодичних або неперіодичних виданнях [6].

Таблиця 3

Інтереси і потреби користувачів звітності

Користувачі звітності	Інтереси та потреби
1. Потенційні інвестори	Інвестори (як потенційні, так і існуючі) зацікавлені у примноженні вкладених у підприємство коштів.
2. Інвестори	Для цього їм потрібна перспективна інформація про стан і діяльність підприємства, а також інформація про майбутні проекти, та вираження цих проектів у грошовому вимірнику. Фінансова ж звітність надає ретроспективну інформацію
3. Кредитори	Кредитори зацікавлені в інформації про платоспроможність підприємства (як теперішню, так і майбутню), оскільки на них покладаються ризики неповернення фінансових ресурсів
4. Власники	Інтерес власників зорієнтований на прибутковість діяльності підприємства, тому для них важливою є інформація про доходи, витрати та фінансові результати. Не менш важливою є інформація про рух грошових коштів. Фінансова звітність не дає можливості реально оцінити вищезазначені об'єкти через ретроспективну форму відображення і складний формат викладення інформації (мається на увазі брак знань, навичок і вмінь власників для правильного розуміння показників фінансової звітності)
5. Менеджери підприємства	Власники підприємства дуже часто помилково вважають, що головним інтересом менеджерів є розвиток підприємства і підвищення рівня його прибутковості та фінансової стабільності. Істинним інтересом менеджерів є підвищення власного грошово-матеріального рівня, що часто спонукає їх на викривлення інформації (за допомогою облікової політики) у звітності з метою підвищення інвестиційної привабливості підприємства або ж з метою уникнення (оптимізації) податкових наслідків. Менеджери потребують і, як правило, оперують найоперативнішою інформацією про всі ділянки обліку. Таку інформацію в доступній формі вони отримують з управлінської звітності, яку складають на кожному підприємстві в тій чи іншій формі. Фінансова ж звітність на практиці не є підґрунтям прийняття управлінських (економічних) рішень
6. Покупці і замовники	Окрім якісної продукції, товарів, робіт, послуг за прийнятні ціни, покупці зацікавлені у відстроченні терміну платежу, чим, по суті, впливають на фінансовий стан і платоспроможність підприємства. Головними вимогами до звітності є об'єктивність відображуваних даних, оскільки це може вплинути на строковість укладення контракту
7. Постачальники і підрядники	Цей вид користувачів зацікавлений в інформації про платоспроможність підприємства і його фінансовий стан, оскільки від цього напряму залежить отримання оплати за відвантажену продукцію, товари, надані послуги
8. Працівники	Працівників підприємства цікавить перш за все заробітна плата, навіть якщо платоспроможність, ліквідність, прибутковість підприємства мають мінімальні значення, працівники будуть працювати, поки виплачують зарплату. Як показує практика, більшість працівників не можуть оцінити, та й не оцінюють, показників фінансової звітності. Однією з основних причин цього є недоступна для сприйняття широкого кола користувачів форма представлення звітності
9. Суспільство (громадськість)	Для суспільства є корисною інформація про вплив, який справляє підприємство на екологію, культуру та суспільство загалом. У фінансовій звітності ці показники не висвітлюються. В окремих випадках показники фінансової звітності можуть використовуватися в навчальному процесі у вишах тощо
10. ДФС	Податкові (фіскальні) органи зацікавлені у прибутковості діяльності підприємства, але в той же час їхні інтереси діаметрально протилежні інтересам власників, оскільки головним їхнім інтересом є максимізація податкового навантаження для підприємства. Податкові органи не є досить активними користувачами фінансової звітності, для них пріоритетнішою є податкова звітність, яка побудована на дещо інших методологічних основах
Інші органи контролю	Фінансова звітність використовується зазвичай разом із спеціально розробленими формами звітності для відображення статистичних даних і для регулювання окремих секторів економіки країни

Примітка. Розроблено за [5].

Станом на 2013 рік, лише п'ята частина акціонерних товариств виконала вимогу законодавства про розкриття річних звітів своєї діяльності. Із 25,44 тисячі зареєстрованих в Україні акціонерних товариств тільки 7 833 виконали вимогу закону щодо розкриття річної звітності. За даними Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку, саме стільки компаній оприлюднили звіти про свою діяльність за 2012 рік [7]. Зважаючи на це, можна стверджувати про брак достатнього рівня поінформованості суспільства, у тому числі й потенційних інвесторів про діяльність компаній.

Варто зазначити, що в багатьох випадках існують прояви маніпулювань інформацією, зокрема з боку менеджменту підприємства. Значний вплив на складання звітності справляють прояви «конфліктності інтересів користувачів». Як стверджує Я. Д. Крупка, інтереси користувачів досить часто не збігаються, а то й конфліктують між собою. Зокрема, інтереси власників і групи працівників на чолі з менеджерами є суперечливими, така ж ситуація виникає, коли порівняти

інтереси власників і ДФС. Поясненням цього є те, що власники хочуть максимізувати прибуток, а працівники і менеджери – використати якомога більшу частину одержаного прибутку на створення додаткових благ для себе і своїх рідних за рахунок підприємства. ДФС зацікавлені в максимізації податкового навантаження, що призведе до зменшення прибутку власників. Усі ці фактори мають свій вплив на формування звітності.

Тобто в Україні існує реальна проблема, пов'язана з тим, що фінансова звітність не виконує мети свого існування, вона не забезпечує користувачів інформацією для прийняття управлінських чи інших економічних рішень.

Відповідно, постає актуальне питання: «А якою ж повинна бути фінансова звітність, щоб задовольняти потреби користувачів?» Відповідь не є однозначною, вона включає кілька підпунктів, зокрема:

- звітність підприємств повинна бути орієнтована на майбутні звітні періоди, тобто не лише

відображати ретроспективну інформацію, а й надавати розрахункові планові показники. Це можна зробити за рахунок виокремлення у звітності певного розділу, який би відображав бачення компанії в майбутньому, але потрібно, щоб це бачення спиралося на об'єктивні показники діяльності вже сьогодні. Мається на увазі, що, звісно, планові показники будуть відрізнятися від фактичних, але доцільно, щоб вони розраховувалися виходячи з реальних даних діяльності підприємства, і були якомога наближені ними до фактичних;

- форма звітності, яка існує на сьогодні, є складною для сприйняття для багатьох користувачів. Звітність має бути оприлюднена у формі своєрідного інтегрованого звіту, який би складався з двох головних складових – фінансової частини і нефінансової. До фінансової частини входила б інформація про фінансовий стан підприємства, результати його господарської діяльності та рух грошових коштів. Представлення такої інформації може бути графічним або ж у табличній формі, але обов'язково повинно бути коротке пояснення до ключових статей і показників звітності. Інформація в такому інтегрованому звіті повинна задовольняти потреби користувачів у порядку пріоритетності для підприємства (див. *табл. 2*). Нефінансова частина звіту повинна включати інформацію про вплив діяльності підприємства

на суспільство і природне середовище (екологію). Форма представлення звіту не повинна бути уніфікована і занадто ділова, звіт повинен бути простий та водночас цікавий для користувача, можливо включати певні ілюстрації та схеми, пов'язані з діяльністю підприємства, тощо;

- користувачі звітності повинні бути впевнені в якості інформації, представленої у звітності. Зважаючи на це, доречно було б проводити аудиторську перевірку таких звітів. Згідно з п. 1 статті 8 Закону України «Про аудиторську діяльність», проведення аудиторської перевірки є обов'язковим для підтвердження достовірності та повноти річної фінансової звітності і консолідованої фінансової звітності відкритих акціонерних товариств, підприємств – емітентів облигацій, професійних учасників ринку цінних паперів, фінансових установ та інших суб'єктів господарювання, звітність яких відповідно до законодавства України підлягає офіційному оприлюдненню, за винятком установ і організацій, що повністю утримуються за рахунок державного бюджету [8]. За сучасного розвитку умов ведення господарської діяльності в Україні вищезазначені установи та організації становлять незначну частку загальної кількості суб'єктів господарювання (*табл. 4*).

Таблиця 4

Кількісні характеристики вітчизняних суб'єктів господарювання

№ пор.	Показник	Кількість	Частка	
			у загальній кількості суб'єктів господарювання (%)	у кількості юридичних осіб (%)
1.	Зареєстровані суб'єкти господарської діяльності	6 998 119	100	-
	з них:	-	-	-
1.1	Юридичні особи	1 476 587	21,10	100
1.2	Фізичні особи – підприємці	5 521 532	78,90	-
2.	Акціонерні товариства	24 493	0,350	1,66
	з них:	-	-	-
2.1	Відкриті акціонерні товариства	3 367	0,048	0,23
2.2	Закриті акціонерні товариства	13 067	0,187	0,88
2.3	Публічні акціонерні товариства	3 576	0,051	0,24
2.4	Приватні акціонерні товариства	4 483	0,064	0,30
3.	Фінансові установи	1 225	0,018	0,08
	з них:	-	-	-
3.1	Кредитні установи	745	0,011	0,05
3.2	Страхові компанії	400	0,006	0,03
3.3	Недержавні пенсійні фонди	80	0,001	0,01
4.	Разом об'єктів, що підлягають обов'язковому аудиту	25 718	0,367	1,74

Примітка. Розроблено за [9–11].

З *табл. 4* видно, що лише 1,74% усіх зареєстрованих в Україні юридичних осіб підлягає обов'язковому аудиту. Така ситуація породжує проблему неохопленості суб'єктів господарювання аудиторськими перевітками. Ще одним важливим питанням є якість перевірок, у багатьох випадках вона залишає бажати

кращого. Це зумовлює необхідність підвищення рівня контролю за проведенням аудиту.

Висновки. На сучасному етапі прискореного рівня скорочення природних ресурсів, посилення конкуренції у сфері господарських відносин, у тому числі різноманітними шпигунськими методами, зростає

необхідність підвищення рівня захисту інформації. Одночасно поглиблення знань суспільства про наслідки господарської діяльності компаній зумовлюють потребу в представленні інформації про результати господарювання в доступному і зрозумілому користувачам форматі. Суперечність вказаних проблемних питань призвела до того, що нині фінансова звітність не задовольняє інтереси користувачів та їх потребу у відомостях щодо ефективності використання інвестованих ресурсів. Дослідження вказують на неможливість користувачів зрозуміти звітні показники і прийняти раціональні рішення щодо використання майна. Крім того, достовірність звітності – питання,

що підлягає обговоренню у зв'язку з відсутністю налагодженої системи контролю для всіх суб'єктів господарювання в нашій державі.

Відповідно, на часі – переорієнтація звітності на потреби користувачів відповідно до рівня їх професійної підготовки, інтересу, участі у формуванні капіталу компанії.

Дальше дослідження в напрямі розвитку і вдосконалення звітності буде націлене на розроблення альтернативних форм звітності, які б включали показники, необхідні для задоволення інформаційних потреб користувачів, у тому числі й показники нефінансового характеру.

Список використаних джерел

1. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський облік в Україні / Ф. Ф. Бутинець. – Житомир : ЖДТУ, 2003. – 524 с.
2. Крупка Я. Д. Користувачі облікової інформації та проблеми задоволення їх інформаційних потреб / Я. Д. Крупка // Вісник ЖДТУ. – 2010. – № 3 (53). – С. 132–134.
3. Цал-Цалко Ю. С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз : навч. посібник / Ю. С. Цал-Цалко. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : ЦУЛ, 2002. – 360 с.
4. Яцко М. В. Дефініція «інтерес користувачів фінансової звітності» в системі фінансово-інвестиційних відносин учасників ринку [Електронний ресурс] / М. В. Яцко // XIX Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Сучасний соціокультурний простір 2012». – Режим доступу : <http://intkonf.org/yatsko-mv-definitiya-interes-koristuvachiv-finansovoyi-zvitnosti-v-sistemi-finansovo-investitsiynih-vidnosin-uchasnikiv-rinku>.
5. Бакурова Г. В. Значення фінансової звітності підприємств для прийняття рішень на її основі / Г. В. Бакурова, О. І. Трохимець // Держава та регіони. – 2013. – № 1 (70). – С. 92–95. – (Серія : Економіка та підприємництво).
6. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV, зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
7. В Україні 80% акціонерних товариств приховують свою звітність [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/News/80147>.
8. Закон України «Про аудиторську діяльність» № 3125-XII від 22.04.1993, зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3125-12>.
9. Реєстраційні дані щодо суб'єктів господарської діяльності станом на 01.07.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Консолідований огляд ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfr.gov.ua/content/konsolidovaniy-oglyad-rinkiv.html>.
11. Річний звіт НКЦПФР за 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nssmc.gov.ua>.

Summary. Variety of approaches to the classification of users of reporting, as well as their ranking by priority are exposed in the article. Analyzed the information needs of users of reporting. Determined the ways of achieving the desired level of reporting at which would be most satisfied information needs of key users of reporting. Focused on the necessity of comprehensive and quality audits of financial statements of business entities.

Keywords: reporting, the financial statements, users of reporting, information needs.